

BOGA BÁLINT

Az én évszázadom

2. rész

1962. szeptember 28. Az orvosá avatás napja. Több mint 350 hallgató várta az ünnepélyes pillanatot. Ennyi érintett és fejenként két hozzátartozó befogadására alkalmas terem ekkor Budapesten csak az Erkel Színház volt, tehát itt zajlott az ünnepi aktus. Édesapám két évvel azelőtt halt meg, így az ő családját unokabátyám képviselte, aki tizenöt évvel volt idősebb nálam, és szülészorvos volt Erdélyben. A *Himnusz* és a hivatalos beszédek után felállva mondtuk el az orvosi eskü szövegét, amely még ekkor is, a szocializmusban is az ókori, a hippokratészi alapkövetelményeken alapult (az eskü lényegét évekkel később Kósz szigetén, Hippokratész működése helyén az eredeti szöveg felolvasása közben, esküvésre felemelt kézzel ismételhettem meg). Az avatáson ezt követően sorban, egyenként, fehér kesztyűben a színpadon asztal mögött ülő rektor és három dékán elé vonultunk, akik sorban kezet fogtak velünk, miközben a „Doktorrá fogadom!” felavató, mintegy a gyógyító erőt és ennek használati jogát átadó szavakat mondták, ezzel felkentek lettünk, viszont a jog mellett felelősséggel is fel lettünk ruházva.

Tíz nappal később átléptem az újpesti Károlyi Sándor Kórház kapuját, és utána negyvenegy évig (három különböző helyen) kórházi belgyógyász orvosként dolgoztam. Működésem kezdetén főnökömnek köszönhetően megtehettem, hogy teljesen orvosi működésemre koncentráljak: megtanulni a valóságban alkalmazni azt, amit az egyetemen elsajátítottunk. Úgy tartják, erre az évre konszolidálódott az '56 utáni Kádár-rendszer, indult az úgynevezett lágy diktatúra, folyamatosan félngedmények születtek. A világpolitikában pedig éppen munkába lépésem első hónapjában két, ma is emlegetett nagy jelentőségű esemény történt: a Szovjetunió az USA-közeli Kubába atomtöltetű fegyvereket szállított, Amerika hajóblokáddal válaszolt, a feszültség nagyon élessé vált, közelivé vált a 3. világháború lehetősége. Végül a két hatalom vezetői, Kennedy és Hruscsov megegyeztek. A másik esemény: az idős, de modern gondolkodású XXIII. János pápa összehívta a II. vatikáni zsinatot, és sok korszerűsítést hívott életre, főleg az egyház és a hívők kapcsolatának javítása volt a célja.

1963. február 1. Bevonulás katonának. Ekkor még kötelező volt a sorkatonai szolgálat. Az egyetemet végzett értelmiségiek számára is találtak kompenzáló megoldást. Mindenesetre a frissen végzett orvosoknak fél évig kellett orvosi feladatot ellátniuk, ez mindenfajta lehetett, de a többség főleg vidékre volt beosztva csapatorvosi munkára. Először központi helyen, a Kerepesi úti kaszárnyában kellett hathetes kiképzésen részt venni, amiben a folyosó felmosása ugyanúgy benne volt, mint az egyórás balra-át és jobbra-át vagy a politikai alapismeretek. Az utóbbi mint pszichológiai felkészítés különös nagy hangsúlyt kapott a hidegháború ezen időszakában, amelynek legjellemzőbb megnyilvánulása a Nyugat- és Kelet-Berlin között 1961-ben felépített fal volt. Ez az emberáldozatokat is követelő építmény a két szférát elkülönítő szerepet valósított meg szovjet döntés alapján. Mi pedig a széles kiképzés után alhadnagyi rangot kaptunk. Ezután következett a szétosztás. Nekem szerencsém volt: a Királyhágó utcában a negyvenes években épült Tiszti Kórház kislaboratóriumába kerültem, ahol egy állatorvos kollégával és egy asszisztensnővel vérkép- és vizeletvizsgálatokat végeztünk. Katonai ügyeletet is el kellett látnunk, egy ilyen alkalommal riadópróbát is átéltem. Furcsa volt egyenruhában közlekedni, mert ez kötelező volt, meg az is, hogy magasabb rangú tisztnek, tehát minden tisztnek előre szalutálni.

1966. október 2. Utazás Olaszországba. A nyugodtabb politikai körülmények, a Kádár-rezsim részleges elfogadása a Nyugat által lehetővé tette, hogy a rezsim is megengedje állampolgárai részére a nyugati országokba utazást, a nyugatiak persze ehhez csak vízummal járultak hozzá. Magánútra háromévente lehetett engedélyt kapni, társasutazásra két-évente. Ezt igénybe vettem, egyhetes repülő társasutazásra kaptam engedélyt. Ma talán kevesen hiszik el, de ez négyhavi fizetésem összegébe került. Róma, Nápoly, Capri meglátogatása volt benne. Örömmel vettem tudomásul, hogy Capri főtere a magyar '56-os forradalom hőseiről volt elnevezve. Csodálatos volt az ókori és reneszánsz Róma megmaradt emlékeit látni. Meglepő volt a Leonardo da Vinci Repülőtér nevet hallani, és látni egy utcai politikai demonstrációt. Nálunk csak állami felvonulás volt, igaz, az ott látott is az olasz állam melletti megmozdulásként szerveződött: Alto Adige maradjon az olaszoké – ez volt a jelszó, mert akkortájt felmerült a többségében osztrákok által lakott terület Ausztriához csatolása. Azóta kialakult ezen a részen Európa egyik legjobb autonóm nemzetiségi területe. Véletlen szerencse volt, hogy részt vehettünk VI. Pál pápa Szent Péter téri nagymiséjén, amelyet az ENSZ-ben előadott, békét, az emberek közti barátságot hirdető nagy hatású beszédének (1965. október 4.) egyéves évfordulóján celebrált.

1968. augusztus 20. Román tengerpart. Keresztanyámat látogattam meg Kolozsváron, amikor is Aradon lakó más rokonaim győzködtek, hogy utazzak le a tengerpartra, a Konstanca melletti Mamaiára, mert ők ott töltenek tíz napot kempingben, és így pár napot együtt nyaralhatnánk. Elfogadtam az invitálást, és augusztus 20-án egy délutáni repülőgéppel Konstancába repültem, ahol első nap egy magánszálláson háltam. Amikor reggel felkeltem, a háziasszony nagyon idegesen magyarázott nekem valamit. Sem magyarul, sem angolul egy szót sem tudott. Végül annyit megértettem, hogy Csehszlovákia, hogy háború... Ma akár hihető, akár nem, én első pillanatban azt hittem, hogy kitört a 3. világháború Csehszlovákia és Nyugat-Németország között. Gyorsan kimentem a városközpont felé, a közelben magyarul beszélő emberekkel találkoztam. Ők nem tudtak semmit. A belvárosban hangszórókon ordító hangon szónokolt valaki, hamar megismertem Ceaușescu hangját. Az újságárusnál megvettem az Előret, a romániai hivatalos magyar nyelvű lapot. Ekkor derült ki minden számomra: Csehszlovákiában az utóbbi években Dubček vezetésével a szovjet típustól eltérő, úgynevezett emberarcú szocializmus kezdett kialakulni. Brezsnyev többszöri figyelmeztetése ellenére nem változtattak az irányzaton, ekkor úgy döntött a szovjet vezető, hogy katonailag megszállják az országot, a vezetést lecserélik. A Szovjetunió nem maga akarta ezt végrehajtani, mint Magyarországon 1956-ban, hanem az uralmuk alatt álló többi szocialista ország részvételével. Azok vezetői egyetértettek Ceaușescu kivételével, bár Kádár sokáig nem akarta ezt a megoldást. A támadás augusztus 20-án éjjel következett be. A szovjet hadsereg a prágai repülőtér elfoglalásával kezdte az akciót, a körben határos országok egyszerre indították a műveletet, pillanatok alatt kezükben volt az ország. Románia nem vett részt, Bulgária viszont kis szimbolikus csapatot küldött. Ceaușescu teljes mellszélességgel elítélte az akciót, kijelentette, ha őket is meg akarnák szállni, katonailag védekezne, és rögtön meg is kezdte polgári szabadcsapatok szervezését. Ezt a szónoklatot hallottam a központban. A tengerparton a csehszlovák nyaralók felhúzták nemzeti zászlójukat, beszélgetésünkénél 1956-ot említették, nem azt, hogy mi is megszállók voltunk.

1973. május 12. Egyházi házasságkötésem időpontja. Teljesen hasonló társadalmi közegből származó orvos kolléganőmet vettem el feleségül: édesapja szintén törvényszéki bíró volt a háború előtt is, után is. Anyai nagyapja Pesterzsébet polgármestere volt a két háború között, ezért ki volt telepítve az egész család. Az egyházi esküvőn csak a közvetlen családtagok és a tanúk vettek részt. Az apósomékat valamikor összeadó pap volt itt a plébános. Nem titkoltuk ezt, de nem is beszélünk róla, ekkor sem számított jó pontnak, ha valaki egyházi házasságot kötött. Ősszel mentünk nászútra. Egy szerencsés lehetőségnek köszönhetjük, hogy Londonba utazhattunk egy hétre: egy ismerős, aki a londoni nagykövetségen dol-

gozott, amíg itthon töltötte a szabadságát, átadta Chelsea-ben levő lakását. A világtörténelem ekkor sem „állt le”. Közvetlenül is találkoztunk eseményekkel, mégpedig az ekkor aktívan tevékenykedő IRA (Ír Köztársasági Hadsereg) jelenlétével. Ez egy főleg terrorcselekményeket végrehajtó, az ír szabadságot hangoztató félkatonai szervezet. Amikor Windsorba akartunk utazni, a Waterloo pályaudvarra érkezve azt tapasztaltuk, hogy a környező utcák telve voltak emberekkel, mint megtudtuk, IRA-bombariadó miatt ürítették ki a pályaudvart. Teljes átvizsgálás után indították csak a vonatokat. A következő nap este pedig egy egészen közeli bombarobbanást hallottunk, mint kiderült, az IRA robbantott a közeli bankfióknál.

A világ más részén is zajlottak az események. Szeptember 12-én a buszon utazva láttam meg a szemben ülő ember kezében levő újságban a nagybetűs címet: „Allende dies”. Ugyanis Chilében a szocialista, orvos alapfoglalkozású Salvador Allende lett az államelnök, aki rendelkezéseivel a nagy kapitalisták érdekeit keresztezte (pl. államosítások), Amerika az ő ellenfeleit támogatta, szeptember 11-én Pinochet tábornok vezetésével puccsot hajtottak végre, katonai támadást intéztek az államfői épület ellen, el akarták fogni, de ő öngyilkosságával megelőzte ezt. Őszintén szólva megviselt engem ez az esemény, mint minden hasonló ez előtt és ez után mindig. Különösen az hatott rám, hogy orvos volt, aki mindennap látja az emberek testi és lelki szenvedéseit, és megpróbál belépni a döntéshozók közé, hogy legyen hatalma valamit javítani a helyzetükön. Kevés orvosnak sikerült ez, igaz, ezeknek is csak átmenetileg, például ilyen volt Szun-Jatszen Kínában vagy Agostinho Neto Angolában. Angliából hazajövet is találkoztam az emberi borzalom emlékhelyével: Münchenben megálltunk pár napra, és ekkor meglátogattam az 1972-es olimpia és az akkor lezajlott terrorcselekmény helyszínét: 1972. szeptember 5-én palesztin terroristák akciója következtében tizenegy izraeli sportoló vesztette életét.

1974. április 25. Lányom születésének napja. Feleségem veszélyeztetett terhesség után a 7. hónapban szülte meg lányunkat. Életben maradásáért hetekig mély aggodalomban éltünk, lelkileg erősen megviselt. A gyermekgyógyász azt mondta, ha még egy hetet megél, akkor 50%, hogy életben marad. Nem vagyok nagyon vallásos életet élő ember, de elmentem Szent Rita kápolnájába imádkozni, mert őt tartják a nehéz, a reménytelen ügyek szentjének. Végig hittünk lányunk egészséges megmaradásában, ami az orvosi ellátásnak köszönhetően be is következett, utána szépen növekedett, elérte korosztálya fejlettségét. Érdekes egybeesés, hogy az európai történelem lányom születésének napjára is hozott egy jelentős eseményt: Portugáliában a diktatúrát megszüntető forradalom esett erre a napra: a katonák összeesküvése és lázadása puccsal átvette a hatalmat Marcelo Caetano Salazar utódjaként gyakorolt diktatórikus rendszerétől. Szegfűs forradalomnak is nevezik, mert a munkások szegfűvel köszöntötték a katonákat. Ez a nap lett Portugália egyik legnagyobb nemzeti ünnepe (mint nálunk október 23.).

1979. június 18. Fiam születésének napja. Pitymallatkor született, éppen kezdett valami világosság átderengeni a sötétségen, amikor hallottam a folyosón várakozva az első felsírás hangját (ekkor még nem volt apás szülés), így tarthatom őt a világosság fiának. Az ő születése már lényegében probléma nélkül zajlott. Inkább arról voltak vélekedések a rokonok körében, hogy mint az Ikrék csillagkép szülötte, milyen hivatás mellett fog kikötni. A mádám, aki kihozta megmutatni, azt mondta: íme a professzor. Idős hölgyektől a „karmester” és az „újságíró” jóslat hangzott el. Egyébként a születésnapon is történt valami jelentős a világban: Carter amerikai elnök és Brezsnyev szovjet pártfőtitkár Bécsben találkozott, és a korábbi tárgyalások betetőzéseként aláírták a SALT II. szerződést éppen június 18-án. Ez a fegyverállomány csökkentését, mennyiségi korlátozását írta elő, elsősorban a különféle ballisztikus rakétákra, kilövőhelyekre és a nehézbombázókra vonatkozóan. A megállapodás soha nem lépett érvénybe, amerikai vezérkari vezetők támadták meg, mielőtt a szenátus elé került, mert az USA-ra vonatkoztatva hátrányosnak ítélték meg, másrészt az afganisztáni szovjet bevonulás (1979. december) az egyezkedés gátja lett.

1980. augusztus 1. Szakmai életem, karrierem kiemelkedő dátuma. Pesterzsébeten épült a világháború után a fővárosban egyetlen, teljes mivoltában új kórház. 1980 elején írták ki a pályázatokat az induló osztályok vezető főorvosi állásaira, három belgyógyászat indult, a harmadik, úgynevezett krónikus osztály egy külön épületben. Én ez utóbbit pályáztam meg, és sikerült elnyernem hivatalosan augusztus 1-jei dátummal három pályázó közül. Ekkor már nem számított a származásom, sőt az sem, hogy nem voltam párttag, viszont el kellett mennem a Párt kerületi első titkárához bemutatkozó látogatásra, ekkor ez még nagyobb helyi hatalom volt, mint a polgármesternek megfelelő tanácselnök. Olyan érzésem volt, hogy ez olyan, mint ahogy a középkorban a tisztséget elnyert embernek el kellett mennie a püspökhöz. Egyébként a pártelnök igen kedvesen, barátságosan fogadott. Különben a nagy kórház decemberre készült el, az én osztályom teljes mértékű kialakítása '81 márciusára. 120 ágyon idősgyógyászati, bizonyos onkológiai és rehabilitációs feladatokat láttunk el. Ekkor és itt kezdtem el mélyebben foglalkozni a gerontológiával, az idősödés tudományával, és ezt a nyugdíjazásom után is folytattam.

1986. augusztus 3. Marosvásárhely. A nyolcvanas években gyakran utaztunk Erdélybe rokonainkat meglátogatni, akik akkor Ceaușescu diktatúrájában éltek. Kis Trabantunkat élelmiszerekkel, más napi szükségleti eszközzel töltöttük meg, ezeket vittük ajándékba. Akkortájt Romániában különböző anyagi megszorítási rendelkezések voltak érvényben, például a benzinhiány miatt egyik hétvégén csak páros, a másikon csak páratlan rendszámú magánautót lehetett használni. Az említett napon, amely szombat volt, érkezünk Vásárhelyre. Mivel magyar rendszámú kocsit nem volt biztonságos az utcán hagyni, orvos unokatestvérem azt ajánlotta, hogy ő kiáll a közelben levő garázsából, és mi álljunk be a helyére. Csak az volt a baj, hogy ezen a hétvégén az ő kocsijával nem lehetett közlekedni, még a kiállást is mozgásnak ítélték. Elindultunk, hogy ennek ellenére gyorsan kivigye az autóját a ház elé. Amint közeledtünk a helyhez, két rendőr jött velünk szembe, erre mi – természetesen – sétálássá alakítottuk járkálásunkat, le-fel sétáltunk behúzott nyakkal, mint két magát rejtegető bűnöző.

1989. szeptember 30. és december 1. Berlin. Négy éven keresztül minden évben megpályáztam egy két hónapos tanulmányutat Dániába az idősek egészségügyi és szociális ellátásának tanulmányozására, ugyanis Európában – úgy tartották – ez itt a legteljesebb mértékű. A negyedik próbálkozásom járt sikerrel. 1989. október 1-jén kellett Koppenhágában jelentkezni. Szeptember utolsó napján utaztam, Kelet-Berlinig repülővel, onnan vonattal. Délre már Berlinbe érkeztem, a vonatom csak estefelé indult, így körül tudtam nézni a városban, amely akkor az NDK megalakulásának negyvenedik évfordulójára (október 7.) készült, például épült a nagy tribün, csinosították az utcákat. A nagy ünnepség lefolyásáról már természetesen a dán lapokból értesültem, például elrettentésül Honecker német és Gorbacsov szovjet pártvezér nem éppen gusztusos csókjának képét közölték, bár ez szolidabb volt Brezsnyev stílusához képest. És aztán eljött november 9., a reggeli orvosi megbeszélésen a dán kollégák tudatták a hírt a berlini fal lebontásáról és a Németországon belüli zárt határ megszűnéséről. Ezt gyorsan ki akartam használni: vízumot kértem, és egy hétvégére átrándultam Hamburgba, ahol már sok éve ott élő gimnáziumi osztálytársamnál szálltam meg. Hamburg utcáin fantasztikus kép fogadott: a keleti részből átjött németek árasztották el az utcákat, a járdák Trabantok és Wartburgok ott parkoló ezreivel teltek meg, az utcán levest, ételt osztogattak, és keletiek képesek voltak sorban állni, szimbolikus volt nyugati területen lenni és enni negyven év elzártság után. Minden keletnémet kapott száz nyugatnémet márkát, az áruházak vasárnap is nyitva voltak, hogy el tudják ezt költeni. Csodálatos volt látni a kisgyermek arcát, amikor a gyerekjátékrészlegek választékát meglátták. Közben Magyarországon is nagy változások következtek be: október 23-án kikiáltották a köztársaságot. Ebben a megváltozott világban jött el hazautazásom napja. A két hónap letevével december elsején ismét Berlint keresztül jöttem haza. Mintha más világrészbe érkeztem volna az előző átutazás hangulatához képest, felbolydult az egész város, nagy cso-

portokban jártak az emberek az utcán, hosszú sorok álltak a buszok megállójában, amelyek Nyugat-Berlinbe vitték át a helyieket. Sajnos a bontás alatt álló falhoz nem jutottam el a zűrzavar és a rendelkezésemre álló kevés idő miatt. Egy mementónak meghagyott falrészletet tíz évvel később láttam.

1990. december 10. Bázel. Sajátságos feladatra kértek fel mint idősekkel foglalkozó szakembert: az Európa Tanács idősök tanulásával (szenior akadémiák) foglalkozó bizottságában képviseltem hazánkat. A pedagógusi szakma területén ekkor nem találtak senkit, aki vállalta volna. 1990. december elején Strassburgban már részt vettem a bizottság ülésén, amelynek egy francia és egy angol vezetője volt, és további huszonöt tagja különböző országokból. Úgy jöttem haza, hogy Bázelig vonattal, onnan repülővel Budapestig. Bázelen a vonatról leszállók határőrök előtt vonultak el, feltartott jobb kezükben mutatták útlevelüket, nagyjából ismerve a nyugati paszportokat a határőrök csak intettek. Engem izgalom öntött el, mert emlékeztem az előző évekre, amikor határőrök hosszan nézegették, forgatták a keleti országok útlevelét, kikérdezték utunk céljáról, és hogy megvan-e a hazafelé érvényes jegyünk. Mindig eszembe jutott Szabó István filmje, amelyben hallani a Párizsba koncertre érkező, faggatásnak ugyanígy alávetett magyar zongoraművész belső hangját: „mi az, szaros cipőben léptem a gálatermetekbe?” De én is tartottam az útlevelemet, és nekem ugyanúgy intettek, hogy mehetek, mint egy franciának, mint egy németnek, mint egy belgának... Újjé! Európai származék lettem, európai polgár lettem. Bár mindig annak tartottam magam, sőt, szellemében sokszor jobban, mint a nyugatiak, például Goethe verseiről és verseiből többet tudok, mint sok mai középkorú, tanult német, vagy amikor kiderül egy dán orvossal folytatott beszélgetésben, hogy nem ismeri, nem is érdekli az olasz reneszánsz.

1992. június 20. Stockholm. Egy időügyi konferencián vettem részt feleségemmel. Azért sikerült, hogy ő is elkísérjen, mert egy '56-ban Svédországba emigrált gimnáziumi osztálytársamnál szállhattunk meg. A konferencia ideje egybeesett a nyári leghosszabb nappal körüli időszakkal. Ez a nap (június 21., „midsommar”) Svédországban, ahol sok a sötét nap, az egyik legnagyobb ünnep, a fény, a világosság ünnepe. A közös ünneplés a legközelebbi pénteken történik. Számunkra ez ekkor 20-ára esett, a helyi nagy skanzenbe mentünk. Ennek széles központi terén rengeteg ember gyűlt össze, svédek és külföldiek, a helyi zenére mindenki táncolt, kart karba öltve, ismerősök, idegenek, fiatalok, öregek boldog, nevető arccal fogtak, ropták a táncot, sokan már bele is izzadtak. És ekkor elkomorodtam, majdnem elsírtam magam, eszembe jutottak a reggel a tévében látott jugoszláviai képek. 1991-ben a Tito életében fenntartott soknemzetiségű államban megkezdődött az egykor különálló országok elitjének kezdeményezésére a szerbek által uralt Jugoszláviáról leválás folyamata, azaz függetlenségük kivívása. Ez a központ ellenállása miatt csak véres harcok árán volt elérhető, amelyekben az egyes érintett nemzetek egymással is harcba keveredtek. 1992 júniusában a délszláv háború talán legbrutálisabb periódusa zajlott: a kikiáltott Bosznia-Hercegovina állam a központi és a helyi szerb erőkkel vívta elkeseredett harcát, amelyben mindkét fél embertelen cselekményeket is végrehajtott, amelyek később a srebrenicai eseményekhez is vezettek, Szarajevó, a főváros szerb ostrom alatt állt. Ekkor, Stockholmban látva az emberek közti barátságának szívmelegítő eseményét, és tudva, hogy ennek a kontinensnek egy másik szegletében testvérnépek gyilkolják egymást, szomorú lélekkel tértem haza.

1993. december 18. Antall József miniszterelnök temetése. A kommunista rendszer utáni, 1990-ben tartott első választás győztes pártja a konzervatív értelmiségi ideológiájú Magyar Demokrata Fórum lett. Ennek a párttá alakult, a rendszerváltásban jelentős szerepet betöltött szövetségnek Antall József bölcsész tanár, az Orvostörténelmi Múzeum és Könyvtár igazgatója lett az elnöke, és a választás eredményének megfelelően őt választották miniszterelnöknek. Hamarosan azonban rosszindulatú nyirokrendszeri megbetegedés lépett fel nála, és a legmodernebb kezelések ellenére 1993. december 12-én elhunyt. A Parlament Kupolatermében ravatalozták fel. Temetésére december 18-án került sor, koporsóját hat

fekete paripa által húzott ágyútalpon, a főváros főútvonalain át, búcsúzó tömegek jelenlétében vitték a Kerepesi úti temetőbe. Mint orvostörténészt jól ismertem, azonban orvosi feladatomból a gyászmenethez csak a Baross tér sarkán tudtam csatlakozni, ahol a Rákóczi útról a Kerepesi útra fordult. Innen követtem a hatalmas tömeget, a temetőben a sírtól elég távol tudtam csak elhelyezkedni. Persze, a beszédeket (az Országgyűlés elnöke, Sütő András író, vallási vezetők) hangszórón közvetítették. Fájdalmas érzés volt arra gondolni, hogy az új korszak elején annak szimbolikus alakja máris elhalálozott.

1994. november 3. Új-Delhi. A kommunista rendszer a tudományos életben is viszonylagos elszigetelődést eredményezett a nyugati világtól, persze ez nem jelentett akkora távolságot, mint a politikai életben, voltak – főleg személyes elismerésen alapuló – kapcsolatok, de sokszor az anyagi lehetőségek jelentettek gátat, akárcsak a kongresszusokon való részvételnél. A rendszerváltás után ez nagymértékben változott. Elsődleges volt a politikai nyitottság, ez hozta magával az anyagi feltételek javulását, ebben az állami keretek, tanulmányutak lehetősége, a fejlett országok segítsége, cégek támogatása – például az orvostudomány területén a gyógyszercégek anyagi hozzájárulása nemzetközi kapcsolatok kialakításához – sokat jelentett szakmai fejlődésünk szempontjából. Ezen lehetőségekből igyekeztem én is kihasználni többet. A sors – úgy tűnt nekem – kárpótolni akart gyerekkorom megpróbáltatásaiért: ekkor voltam abban a korban, hogy már sok szakmai tapasztalattal rendelkeztem, és ezt elismerték. Persze mindez feladatokkal is járt. Az onkológiai szakmai terület volt az, amellyel már a hetvenes évektől kezdődően foglalkoztam. 1994-ben Új-Delhiben tartották e terület világkongresszusát. Eckhardt Sándor professzor, a hazai onkológia kiemelkedő tanára javasolta, hogy vegyek részt rajta. Sikerült is kijutnom, egy, a daganatos betegek pszichológiai problémáiról szóló posztert mutattam be. Éppen a kongresszus idejében volt Indiában a legnagyobb hindu ünnep, a díváli, ez öt napig tart, az újhold napjához kötik, de a fő napja a harmadik, ami november 3-ára esett. Ez a fények ünnepe, lámpákat helyeznek el az ablakokban, hogy Laksmi, a jólét istennője megtalálja az adott otthon. A szellemi, a spirituális világosság ünnepe is ez, az istennő elűzi a tudatlanság sötétjét. Egy másik legendához is kötik: Ráma király, miután legyőzte Ravana démonot, feleségével és testvérével hazatér, útját agyaglámpákkal világítják be. Ilyenkor mindenki együtt ünnepel a hazaiakkal, én a magyar kereskedelmi kirendeltség épületében élveztem a várost átfogó, éjjelbe nyúló fényáradatot; az ott dolgozók is tűzijátékot rendeztek, rakétákat lőttek fel, mint az ott élő hinduk.

1996. október 15. Helsinki. Orvosi működésem fő iránya 1980 után az idősgyógyászat elméletét és gyakorlatát foglalta magába. Az időskedés biológiai és gyakori kóros jelenségei az idős ember számára a mindennapi életben nehézségeket okoznak, ezért az orvosnak tisztában kell lennie az időskor szociológiai kérdéseivel is, hogy az optimális megoldást megtalálja. A fő probléma a mozgási készségek romlása és a technikai környezet megváltozása, e kettő közötti távolság növekedése. Ennek felismerése egy új diszciplína, a gerontechnológia megszületésére vezetett (1989). A hollandiai Eindhoven egyetem professzoraihoz köthető ennek tartalmi meghatározása: minden ember–technika kapcsolat ide tartozik, tehát nemcsak az említett probléma, hanem – legalább annyira – a technikai eszközök szerepe a hanyatlási tünetek kiegyenlítésében. Nemzetközi társaság is alakult a témával foglalkozók részére, hazai tudósok már korán csatlakoztak. Budapesten tartottak két regionális konferenciát, amelyeken előadást tartottam. Ezek alapján vettem részt 1996-ban a helsinki konferencián, ahol posztert mutattam be az idősek tanulását segítő technikai eszközökről. A finn főváros neve 1990 előtt sajátos pozitív érzést váltott ki a bipoláris világ állampolgárában: a hidegháború sötét, szorongó évtizedei után 1975-ben harmincöt ország vezetője itt, a neves építész, Aalvar Alto által tervezett Finlandia Hallban, az Európai Biztonsági és Együttműködési Értekezlet zárónapján, augusztus 1-jén aláírta a záróokmányt. Ez tíz területen (dekalog) közösen elfogadott alapelveket tartalmazott (emberi jogok, szuveren-

nitás, erőszakmentesség stb.). Ottlétemkor meglátogattam a Finlandia Palotát, láttam a nagy tárgyalótermét és egy vitrinben a záróokmány egy eredeti példányát, és kerestem rajta a már látogatásomkor fogalommal vált országvezető politikusok aláírását, persze először Kádárét. Egy pár nevet említek még: Ford amerikai elnök, Hruscsov szovjet párttitkár, Tito jugoszláv vezető, Erich Honecker keletnémet pártfőtítkár, Helmut Schmidt nyugatnémet kancellár, Bruno Kreisky osztrák kancellár.

1997. augusztus 18. Adelaide, Ausztrália. Az idősödéstudomány az évi világkongresszusának városába érkezem, a repülőtéren várnak. Különböző szervezetek anyagi segítségével sikerült ezt megvalósítanom, ráadásul éppen abban az évben a MALÉV-nek és az új-zélandi repülőtérsaságnak volt egy olyan kedvezményes járata, amely Ausztráliába Amerikán, visszafelé Ázsián keresztül repült, és néhány helyen meg lehetett szakítani pár napra. Az is a sors segítsége volt, hogy éppen Adelaide-ben lakott egyik gimnáziumi osztálytársam nővére, aki szállást adott nekem. A kongresszuson egy szívgyógyszer időskori alkalmazásáról mutattam be posztot. A hosszú repülőutat néhány helyen két napra megszakítottam: így Los Angelesben és Honolulu-ban (itt megnéztem Pearl Harbor emlékműzeumát) odafelé, Sydneyben és Bangkokban visszafelé. Eszembe jutott általános iskolai földrajztanárom, aki azt mondta, hogy ha egy dárdát itt átszúrnánk a Földön, a másik oldalon vagy egy ausztrál, vagy egy új-zélandi törzsfőnököt szúrnánk szíven. Csodálatos volt ez a Föld körüli út. Találkozik az ember a földi végesség szinte végtelen voltával, térben, időben és lélekben, ezt főleg a Csendes-óceán felett éltem meg. Megszűnt Észak, Dél és Kelet, Nyugat, amikor repülőgépünk majdnem az Egyenlítő és a vasárnap–hétfő vonal metszéspontja felett repült el. És a másik határtalanság: leszáll a gép üzemanyagért a Fidzsi-szigetek egyikén, pénzt váltok, hogy emléktárgyakat tudjak venni, és ki tekint rám a pénzmérő? – bizony II. Erzsébet brit királynő. Hiába, Nagy-Britannia világ-ország volt.

1999. június 5. Szöul. Ázsia és Óceánia gerontológiai kongresszusára érkezem. A Nemzetközi Gerontológiai Társaság négyévente tart világkongresszust, az ezek közti féldőben pedig a kontinensek tartják a saját területi kongresszusukat. Az 1997. évi ausztráliai világtalálkozón kaptam az ázsiaira meghívást. A budapesti orvosegyetemen végzett koreai kolléganőnek köszönhetem, hogy Szöul repülőterén barátnője, ottani magánkórházat üzemeltető kolléganő fogadott. Éppen ezen a napon ünnepelte Dél-Korea népe az életüket a hazának áldozó hősök emléknapját. A hotelben elhelyezkedés után a kolléganő férje elvitt az ünnepnap egyik fő helyére, egy hatalmas hodályban tartott fogadásra, ahol nemcsak a veteránok, hanem családtagjaik is összegyűltek. A kolléganő férjének kabátja is tele volt katonai kitüntetésekkel. Főleg a koreai háború (1950–1953) hőseire emlékeztek, amelyben a kommunista Észak-Korea megtámadta a déli államot, amelyet csaknem teljesen elfoglalt. A férj kiskatona lehetett akkor. Az ENSZ közbeavatkozása mentette meg az országot, amerikai csapatokat küldtek a terület felszabadítására MacArthur, a 2. világháború kitűnő tábornoka vezetésével. Az amerikaiak a Szöulhoz közeli Incshon városban szálltak partra, és űzték határon túlra az északiakat, bár azoknak közben kínai önkéntesek is elkezdtek segíteni. Visszatérve saját élményeimre: az igen tartalmas konferencia napjai alatt sikerült Incshon tengerpartját is meglátogatnom, és megnézni MacArthur és az amerikai katonák ottani emlékművét. Utóbbi érdekes, szokatlan jellegű volt: a katonákat hadi cselekmény közben mutatta be. Lett volna még lehetőség Panmindzsont meglátogatni, ahol – a két ország közötti határnál – korábban a hosszas politikai egyeztető tárgyalások zajlottak, de én azon a napon inkább a díszes, néhány száz éves templomok, királyi épületek megtekintése mellett döntöttem. Ezenkívül még a fővárosban a hadi múzeumnál felállított ágyukat, harckocsikat is alkalmam volt megtekinteni.

2000. június 23. Számomra az évszázad utolsó évének fő eseménye első unokám megszületése volt. Nehezen akart a világra jönni, lányom hosszas vajúdás után hozta világra, az első periódusban én is mellette voltam, természetesen magánál a szülőnél csak a férje.

Egészséges, szép fiú született, az első pillanatban nem akart felsírni, talán megriadt ettől a világtól, de kis paskolás után csak megszólalt. A Nátán nevet kapta, ami héberül azt jelenti: Isten adta; teljes formájában – Nathaniel – Nyugat-Európában gyakoribb név, mint nálunk. Az ember, a gondolkodó ember a végén lezárja az előző évszázadot, abból vagy sok megpróbáltatást átélt, vagy sokról van közvetlen információja szülei, nagyszülei tapasztalatai révén. Reméli, békés évszázad következik. Ebben az évben Reykjavíkba, az északi országok gerontológiai konferenciájára sikerült eljutnom, ez a város volt akkor Európa kulturális fővárosa. Láttam azt az épületet, ahol Reagan amerikai elnök és Gorbacsov szovjet főtítkáruk egyik fontos megbeszélése zajlott, amely előkészítette a két nagy világhatalom megegyezését. A világpolitikai történések ekkor már abból a szempontból kapcsolódnak életem eseményéhez, hogy milyen mértékben biztosíthatják a friss nemzedék békés jövőjét.

2001. szeptember 11. Immár több mint tíz év eltelt, amióta az általános feszültséget kiváltó kétpólusú világ megszűnt, és nyugodtabb emberiséget képzeltünk magunk köré. Persze, regionális csaták zajlottak többfelé, ilyen volt a délszláv háború is, amelyet mi mint szomszédok meg is szenvedtünk, nem csak lelkiileg. Ennek ellenére Fukuyama történész híressé vált könyvében azt állapította meg az akkori jelenre vonatkoztatva, hogy itt a történelem vége az egypólusú világ általános uralmával. A békés világ egyik fontos jellemzője a turizmus növekedése: az ember többet meg akar tudni a természetről és a többi emberről, és a közlekedési technika fejlődése és terjedése ezt egyre jobban lehetővé teszi. Családom is egy régen vágyott társasutazásra fizetett be, mégpedig a franciaországi Loire folyó menti kastélyok megtekintésére. Ezt 2001. szeptember elejére terveztük, és ekkor is valósult meg. Mindennap egy újabb kastélyt látogattunk meg. Szeptember 11-én Chambord kastélya volt napirenden, megtekintése után ebédeltünk, és utána szálltunk be az autóbuszba, hogy a szálláshelyünkre vigyen. Ekkor megszólalt egyik útitársunk telefonja. Amikor elkezdett beszélni, elsápadt az arca, csak ezt ismételte: borzasztó, borzasztó! Fia telefonált, és elmondta az akkor még zajló New York-i terrortámadás tényét. Rögtön a szállodába hajtottunk, és néztük a tévé folytonos adását a helyszínről. Elképesztő volt végignézni a World Trade Center tornyainak összeomlását, de a legborzalmasabb volt a több tíz emelet magasságból lezuhanó, még élő emberi testeket látni, és tudni, hogy ez most történik. „Amerika háborúban!” – hangzott, a támadó, a repülőgépeket a tornyoknak irányító a muszlim világból érkezett. Úgy látszik, nincs igaza Fukuyamának: nincs vége a történelemnek, és inkább a másik történész, Huntington jóslata következik be: a kultúrák harca. Az elmondottakon kívül is volt személyes kapcsolatam a történetekhez: véletlenszerűen 2000-ban és 2002-ben is jártam New Yorkban (mindkét út szakmai volt). 2000-ben láttam a két, a többi felhőkarcoló közül is kitűnő tornyot, 2002-ben a helyükön tátongó hatalmas árkot, mélyében még földgépek dolgoztak; drótkerítés vette körül, ráaggatva kis cédulák: rajtuk írás, a hozzátartozók búcsúja az áldozatoktól, és üzenet nekik, akiktől testileg nem lehetett elbúcsúzni; hasonlók a közeli kis templom kerítésére is voltak ragasztva. A kis templom – isteni csoda! – semmi sérülést nem szenvedett, pedig meglehetősen közel állt a leomló épületekhez.

Beléptünk a 21. századba, a 20. század eseményei után egy békés korszak eljövetelét reméltük, sőt, a megteremtett szellemi és anyagi javak ismeretében valamennyire hittük is ezt. A New York-i támadás az új periódus első évében megrázkódtatta az emberiség öntudatát. Talán csak nem ez az antréja az új századnak?!

Reméljük, hogy a világ vezetői felismerik végre az emberiség igazi érdekét.